

Pitva šlechtice Melchiora z Redernu roku 1600 v Německém Brodu

Jan Betlach

Oddělení patologie, Nemocnice Havlíčkův Brod

„Blahorodý pán, pan Melchior z Redernu, svobodný pán a rytíř, pán na Frýdlantě, v Liberci a Závírově, rada římského císařského a královského majestátu Rudolfa II., prezident dvorské válečné rady, generální polní maršál etc. 20. září L. P. 1600 v Pánu Kristu zesnul v Německém Brodu.“

Melchior z Redernu se narodil 6. ledna 1555 ve Vratislavi v protestantské šlechtické rodině. Studoval v Míšni a Heidelbergu práva a literaturu. Podnikl kavalírskou cestu do Francie a Itálie, dále studoval v Boloni, Padově a Sieně. Hovořil česky a německy, osvojil si také latinu, francouzštinu, italštinu a snad i maďarštinu. Ve dvaceti letech vstoupil do vojenských služeb císaře Maxmiliána II. (1527 - 1576) a později i jeho syna Rudolfa II. (1552 - 1612). Během své neobyčejně úspěšné pětadvacetileté vojenské kariéry se zúčastnil 11 válečných tažení v Polsku, Holandsku, Prusku, Rusku a především v Uhrách. Několikrát byl zraněn. V čase, kdy nepobýval na bojištích, spravoval a zveleboval redernské panství na Frýdlantsku. Platil za velkorysého šlechtice, podporoval vzdělání a hospodářský rozkvět kraje. V roce 1582 se oženil s hraběnkou Kateřinou Šlikovou (asi 1564 - 1617), v roce 1591 se jim narodil syn Kryštof. Melchior byl velmi zdatným válečníkem; zvláště se vyznamenal, když v roce 1598 v čele 2000 vojáků dvánáctkrát odrazil útok 30 000 Turků proti uherské pevnosti ve Velkém Varadině. V srpnu 1600 jej císař Rudolf II. povolal do Vídně na válečnou poradu. Zcela vyčerpaný šlechtic požádal o uvolnění, aby se mohl léčit na svém severočeském panství. Když dojel do Německého Brodu, ubytoval se v hostinci U Zlatého jelena. Jeho zdravotní stav se během několika dnů zhoršil. Do Brodu za ním přijela choť Kateřina s devítiletým synem.

„Dvacátého září roku 1600 svítalo mezi šestou a sedmou hodinou ranní. V tu dobu se ze světa pozemského do věčnosti ubíral Melchior z Redernu. Odebral se z temnoty pozemské do světla Kristova právé v době, kdy noc umírá, ale den se ještě neprobudil.“

Týž den byl Melchior pitván. Výsledek pitvy zaznamenaný v němčině a latině uvádíme v překlada.

„Melchior zesnul klidně ráno 20. září 1600 a byl pitván se souhlasem vdovy týž den kolem poledne. Cílem bylo zjistit příčinu smrti a balzamování těla.“

Zemřelý již dlouhý čas trpěl ledvinovými kameny, zánětem kloubů a v poslední době silnou plynatostí a následkem toho poruchou

✉ Adresa pro korespondenci:

MUDr. Jan Betlach

Oddělení patologie, Nemocnice Havlíčkův Brod

580 22 Havlíčkův Brod,

tel.: 569 472 205

email: jan.betlach@seznam.cz

řeči a nakonec oslabením dechu. V břiše byla zjištěna značná plynatost střeva, které prosvítalo a postrádalo svůj obvyklý vzhled. Kromě toho mezenterium a mezaraika byly velmi ucpány nečistou krví, což zapříčinilo často se opakující koliky a bolesti střev. Kvůli spěchu se přešlo k ledvinám. V levé byly nalezeny dva kameny zbarvené jako safír zeleně a namodrale. Větší kámen byl podlouhlý a zaoblený, menší hranatý a ostrý. Kameny vážily po jednom kvantlíku (tj. asi po 4 g). Na žaludku nebylo nic zvláštního. Játra byla na jednom místě o velikosti tolaru (tj. asi 8 cm) a na druhém menším místě zatvrdlá. Potom byl otevřen hrudník. Plíce byly přirostlé k žebřím a mohly být odděleny bez porušení. Byly v nich patrné světlešedé houbovité útvary. V průduškách a plicích byla hojná hustá tekutina, takže když se do nich píchnulo nebo se stlačily, vytékala voda spolu s hnisem. Srdce bylo dosti velké, na správném místě. Nicméně v osrdečníku bylo hojně tekutiny, takže jí byl téměř naplněný. Protože se nemohlo v pitvě při zjišťování potíží a jejich příčin dále pokračovat, poněvadž vdova naléhala na urychlení, zůstalo při uvedených zjištěních.

Poté bylo několik dnů věnováno balzamování těla. K tomu, jak bylo zvykem, byla použita zejména skořice, hřebíček, muškátový květ a citrónový olej, které měla manželka zemřelého a které pocházely z lékárny Jeho Milosti.“

Tělo bylo oblečeno do slavnostního smutečního roucha a dopraveno do Liberce. Dne 5. ledna 1601 se konala smuteční slavnost a 6. ledna, v den svých nedožitéch 46. narozenin, byl Melchior pohřben v rodové hrobce ve Frýdlantu.

Zpráva o pitvě je součástí pohřebního kázání, prosloveného při pohřbu frýdlantským knězem Martinem Nusslerem. Jde o nejstarší dosud známý popis pitvy ze šlechtického prostředí v českých zemích. Neví se, kdo pitvu vykonal, ani komu byla zpráva o pitvě určena.

V našich zemích se dochovalo pouze několik velmi kusých zpráv o chorobných nálezech při pitvách, vykonaných v 16. a 17. století. Cílem otevření mrtvého těla bylo zjištění příčiny smrti a také, zvláště pokud se jednalo o šlechtice nebo církevního hodnostáře, balzamování. Zřejmě první (částečná) pitva u nás se stručnou zprávou o učiněných nálezech byla vykonána u krále Jiřího z Poděbrad (1420 - 1471). Zápis uvádí:

„Od lékařův otevření a vykuchání byl, nalezena v měchýři žlučovým žluč spečená a tvrdá jako kámen... téměř polovice jater zkažených bylo... umřel na vodnatelnost“. V roce 1522 „byla pitvána jedna vodnatelná žena v Kutné Hoře“. Kolem roku 1555 tajně pitval pražský lékař Jakub Kamenický. Uvádí, že „v těch dnech jsem pitval já a několik mých přátel mrtvolu člověka, který byl dlouho nemocen a zemřel vodnatelností“. Našel velký kámen, který ucpával žlučové cesty. Tato pitva ale není přesně datována ani spolehlivě doložena. Z roku 1577 pochází žádost několika měšťanek v Litoměřicích o povolení pitvat podruhyňi, která zemřela při porodu. Důvodem byla vyhrězlá ručička plodu. Městská rada dala svolení a tři báby pupkořezně vykonal pitvu se slibem, že

se během celé činnosti budou chovat uctivě a zbožně. V roce 1594 pitval v Brně městský lékař Šimon Grynaeus zemřelou služku; příčina smrti není jasná - buď sebevražda nebo poprava stětím pro utracení nekřtěňátka. Šlo o první známou veřejnou pitvu v našich zemích. Dobře známá je první veřejná pitva v Čechách, kterou ve dnech 8. - 12. června 1600 vykonal Jan Jessenius (Jessenius) (1565 - 1621). Pitvy odsouzeného oběšence se zúčastnilo přes 1000 osob. V následujícím roce vyšel popis pitvy. Spis o 346 stranách nepřináší žádné nové informace, jde pouze o zdařilý kompilát. Roku 1610 Zigmund Zigl z Chocně, zemřelý v Třeboni „byl po smrti otevřen, nalezeny v něm plíce všechny shnilé a játra zkažená téměř všechna“. Poslední Rožmberk Petr Vok (1539 - 1611) „téhož dne, nedělního, ve kterém dokonal, o nešporách to tělo mrtvé, poněvadž velmi oduté na břiše bylo, rozřezáno a vnitřnosti ohledány. Našlo se vody sedm polopintí (tj asi 6,5 l), kteráž ho zadusila, plíce všechny zkažené, játra zpekla; v měchýři našel se veliký kámen na konci špičatý“. Výjimečnou

osobností byl Jakub Jan Václav Dobřenský z Černého Mostu (1623 - 1697), profesor pražské lékařské fakulty. Léčil i pitval a srovnával příznaky nemocí s pitevním nálezem. Svá pozorování publikoval od roku 1670 v ročeně akademie v Halle, čímž si zajistil prvenství průkopníka patologické anatomie desítky let před mnohem známějším Giovannim Battistou Morgagnim (1682 - 1771), působícím v Padově.

Pitva Melchiora z Redernu v roce 1600 s dochovanou zprávou o chorobných nálezech tak představuje mimořádnou a ojedinělou událost svého druhu v našich zemích.

PODĚKOVÁNÍ

Děkuji přednímu historikovi věnujícímu se působení Redernů v Čechách PhDr. Mgr. Milanu Svobodovi, Ph.D., z Technické univerzity v Liberci za řadu cenných informací a kritické připomínky, a dále archiváři PhDr. Milanu Skřivánkovi za pomoc při překladu popisu pitvy z němčiny a latiny.

Melchior z Redernu, mědiryt Lucase Kiliana podle Hanse von Aachena, 1600

LITERATURA

1. **Gellner G.** Životopis lékaře Borbonia a výklad jeho deníků. 1938; ČAVU, Praha.
2. **Hirt M.** První veřejná pitva na území dnešního Československa? *Ceská patol* 1992; 28: 186-189.
3. **Hirt M, Cemper B.** Historický rozbor pověsti o první pitvě v Brně. *Čas Lékařský* 1996; 135: 29.
4. **Janáček J.** Rudolf II. a jeho doba. 1987; Svoboda, Praha.
5. **Jessenius z Jasené J.** Průběh pitvy jim slavnostně provedené v Praze L. P. MDC, k níž byl přičleněn traktát o kostech. 2004; Karolinum, Praha.
6. **Kachlík D, Kachlíková D, Musil V, Stingl J.** Jan Jessenius, lékař umírajícího času. *Praktický Lékař* 2012; 92: 53-59.
7. **Niklíček L, Stein K.** Dějiny medicíny v datech a faktech. 1985; Avicenum, Praha.
8. **Svoboda M.** Popis pitvy a balzamac Melchiora z Redernu v Havlíčkově Brodě 20. září 1600 podle pohřebního kázání. *DVT-Dějiny věd a techniky XLI* 2008; 3: 173-183.
9. **Svoboda M.** Redernové v Čechách. 2011; UK Praha a TOGGA.
10. **Svobodný P, Hlaváčková L.** Dějiny lékařství v českých zemích. 2004; Triton, Praha.
11. **Špot J.** Příspěvky k dějepisu pitvy. *Čas Lékařský* 1882; 21: 339-343.
12. **Vinař J.** Obrazy z minulosti českého lékařství. 1959; SZN, Praha.